
СТАТИИ

АДВОКАТУРАТА В БЪЛГАРИЯ В НАЧАЛОТО НА ХХ ВЕК

*Евгени Йочев**

Посвещава се на 100-годишнината от създаването на Съюза на българските адвокати

В първите години на новото столетие адвокатурата в страната се изправя пред редица стари и нови проблеми, които забавят и затормозяват излизането ѝ от кризата. Това принуждава съществуващите адвокатски съвети, както и водещи адвокати в столицата и в провинцията да търсят не само причините, които ги пораждат, но и начините и средствата за тяхното разрешаване.

На първата другарска вечеря на съдии и адвокати (7 септември 1900 г.), организирана по инициатива на Софийския адвокатски съвет, д-р Стоян Данев (председател на съвета) отбелязва: „Преди петнадесетина и повече години, на адвокатското занятие се е гледало като на несериозно, несолидно; (...) Причината е (...) че за адвокатите кариерата е била отворена съвсем: който обича да заповяда“. Като обръща поглед към началото на века, известният политик и адвокат констатира, че „и сега пак тоя възглед се прозира доста и в много случаи, макар, че адвокатите са успели твърде много да се издигнат“. Заключениеето му е показателно: „Предстои, прочее, на адвокатите много още да работят, за да се издигнат“. В „тоя път на усъвършенстване“ той отдава първостепенно значение на взаимното сътрудничество и помощ между

* Доцент, д-р на историческите науки.

двете корпорации – на съдиите и на адвокатите.¹ Така още в първата година на новото столетие д-р Данев очертава основната цел на адвокатурата и пътя за нейното постигане.

Не толкова оптимистична е констатацията на адвокатския съвет в Пловдив. Сравнявайки състоянието на адвокатурата преди и в началото на новото столетие, адвокатският съвет стига до „печалното заключение“, че понастоящем съсловието е „значително успяло да бъде понижено в моралния и материален свой уровень“. В самокритичен дух председателят на съвета Георги Стайков и секретарят Недко Каблешков отбелязват, че повечето от първопричините „лежат в нас самите и от нас же самите ще зависи тяхното отстраняване, стига сами да имаме добрата воля и искрено за това желание“. В писмото си до Димитър Самоковлиев те сочат и посоката, и начините за преодоляването на този голям и дълбоко вкоренен недостатък, а именно: внимателното и всестранно проучване на въпросите: „А) Кои са причините на моралния и материалния упадък на адвокатството у нас тука и В) Какви средства и мерки са необходими за премахването на това зло“. И след тези две стъпки – свикването на общо събрание, за да се вземат „необходимите за целта наредби за успеха на занятието ни в всяко едно отношение“².

През първото десетилетие на XX в. настъпват съществени промени в броя и състава на адвокатурата.

¹ Юридически преглед, 1900, № 7, 444–448.

² ЦДА, ф. 833 К, оп. 2, а. е. 45, л. 1. Писмото е предадено от Д. Самоковлиев на редакцията на „Адвокатски преглед“ (1 юни 1923 г.) със следния послеслов: „Нещастна България. Но още по нещастни ний, които преди 30 г. и повече си блъскахме ден и нощ главите за наука, а стигнахме до просия и изнужждане. Жалко“. Пак там, л. 47.

Година	Адвокати	Помощник-адвокати	Адвокати юристи
1901	776	225	246
1902	798	224	252
1903	786	215	280
1904	823	204	289
1905	836	210	312
1906	810	196	268
1907	828	180	408
1908	847	182	406
1909	876	192	478
1910	959	183	584

В края на 1907 г. адвокатите в страната са 828, а дипломираните юристи – 406 (49 %). За 17 години общият брой на адвокатите нараства близо два пъти, а на тези с правно образование – 12,7 пъти. Посочената позитивна тенденция е още по-ясно изразена при съдиите. От 237 съдии и прокурори в окръжните съдилища, апелативните съдилища и във Върховния касационен съд 234 са с юридическо образование, от 122 мирови съдии 26 са юристи, а от 49 следователи – 25. Това се отразява положително върху нивото на правораздаването.³

Последните две години на десетилетието бележат чувствителен ръст на адвокатите с юридическо образование. Помощник-адвокатите са 21,9 % и 16,0 %, а юристите – 54,5 % и 60,9 % от всички упражняващи адвокатската професия. Броят на адвокатите на 100 000 души през 1909 г. е 21,4, а следващата година – 22,4. Най-многобройни са колегиите в София (147 адвокати), Търново (90) и Пловдив (85).⁴ Във връзка с това представлява интерес статистиката за читателите в Софийската народна библиотека (м. май 1910 г.), представена от директора ѝ Пенчо Славейков. От

³ Доклад до Негово Царско Височество Българския Княз Фердинанд I от Министерския съвет. 2 август 1887–1907 г. С.: Държавна печатница, 1907, с. 341; Нашето правосъдие преди двадесет години и сега. – Юридически преглед, 1907, № 7, 486–487.

⁴ Обн., ДВ, № 129 от 10 юни 1910 г.

нея е видно, че читалнята е посетена от 28 адвокати, а други двама вземат книги за вкъщи.⁵

За 10 години адвокатите се увеличават 1,25 пъти (със 193-ма души), докато помощник-адвокатите намаляват с 42-ма (1,23 пъти). Ръстът на адвокатите юристи е още по-впечатляващ. Те се увеличават с 338 души (2,37 пъти) и вече са близо 2/3 от цялата адвокатура срещу 1/3 през 1901 година.

Година	Адвокати	Помощник-адвокати	Адвокати юристи
1903	58	12	29
1904	46	6	22
1905	48	8	25
1906	44	9	26
1907	48	8	29
1908	43	10	26
1909	57	14	35
1910	60	8	46
1911	54	2	45

Интересна тенденция се наблюдава в Русе.

Броят на адвокатите се запазва, а този на адвокатите юристи нараства 1,6 пъти – те са 76 % от колегията срещу 50 % през 1903 година.⁶

Нарастването на броя на адвокатите, и по-конкретно на тези с юридическо образование, е фактор, който не оказва еднозначно влияние върху развитието на адвокатския институт и формирането на съзнание и нагласа за самоорганизиране. От една страна, е безспорно значението на този факт за издигането на професионалното и общокултурното равнище на адвокатурата, което се отразява положително върху нейния авторитет в обществото. От друга страна, част от адвокатите юристи стават носители на негативни черти в поведението на съсловието, които подронват неговия престиж и доверието на гражданите. Нарастването на броя на

⁵ Пак там.

⁶ Палежев, Й. Русенските адвокати: живот на едно поколение. Русе: Деница, 2008, с. 39.

адвокатите, завършили юридическо образование у нас и в чужбина, протича едновременно със запазването на адвокатите практики, на ходатаите и просбописците, които по общо мнение са „главните източници за деморализиране на адвокатското съсловие“ при отсъствието на какъвто и да е контрол.⁷ Рожба на едно отминало време, те се явяват сериозна пречка за реформиране на адвокатурата.

Продължава създаването на адвокатски съвети. Макар този процес да не придобива масов характер, той е важна стъпка към осъзнаване на необходимостта от самоорганизиране и самоконтрол на адвокатурата, доказателство, че общността се движи в тази посока.

През 1900 г. е сформиран адвокатски съвет и при Търновския окръжен съд. На 29 април 1901 г. той приема своя правилник, утвърден с указ № 89 от 27 август с. г. Съдържанието му следва плътно това на правилника на Софийския адвокатски съвет.⁸

Русенският адвокатски съвет с председател Ив. Самарджиев започва работа по изработването на своя правилник на 17 февруари 1907 година. За целта се изучават правилниците на Пловдивския, Варненския, Шуменския и основно на Софийския адвокатски съвет. С тази задача е натоварен Венелин Ганев. На 16 март правилникът на Софийския адвокатски съвет се чете и одобрява текст по-текст. Специално внимание се отделя на миситите, които по оценката на съвета „дискредитират адвокатския престиж с разни носения на клиенти“. Поради това се настоява да се ограничи правото им лично да извършват справки в съдилищата. Правилникът е утвърден на 26 с. м.⁹

Въпросът за миситите естествено се оказва в центъра на вниманието на адвокатските съвети. До голяма степен това е продиктувано и от негативното отношение на обществото и на пресата. Не само се тиражира твърдението, че „малцина са адвокатите, които не си служат с тях“, но се прокарва и внушението, че пред-

⁷ В. „Право“, № 30 от 5 юни 1920 г., с. 390.

⁸ Правилник на Търновския адвокатски съвет. С.: Печ. Х. Т. С. Фъртунов, 1901.

⁹ Палежев, Й. Цит. съч., 37–39.

писанията за забраната им са формални и не се изпълняват.¹⁰ Наред с миситите в Пловдив се използват и т.нар. копои – млади момчета, ученици, които обикалят улиците и предлагат услугите на един или друг адвокат. Макар дейността им да не е винаги успешна, практиката да се наемат продължава.¹¹

Съществуването и разпространението на миситите и на копоите е неоспоримо доказателство, че голяма част от адвокатите, особено в големите градове, където конкуренцията е много силна, прибегват до техните услуги. За никого от съсловието не е тайна, че адвокатите са основната и единствена причина за трайното присъствие на тези категории хора в правния живот на страната и премахването им зависи само от тях.

В София инициативата за борба срещу миситлика се поема от група млади адвокати. Те поставят въпроса за необходимостта от спешни мерки против „някои самозвани прошенописци, както и против ония от адвокатите, които държат мисити и тям подобни лица, вследствие на което се уронва престижа и се вреди на адвокатското звание“. Писменото заявление на младите адвокати става повод Софийският адвокатски съвет да свика на 15 декември 1903 г. извънредно общо събрание. То възлага на председателя на съвета да определи един-двама адвокати, които „да изследват точно и безпристрастно“ проблемите и да съставят подробни актове, които да се изпълняват от адвокатския съвет.¹²

Общото желание и стремеж да се намери трайно решение на проблема поставя въпроса за миситите в центъра на вниманието на Първия конгрес на правниците (юли 1905 г.). Делегатите го обсъждат задълбочено и всеотчетливо с цел намиране на възможности и средства за неговото ограничаване. Общо е мнението, че адвокатите носят вина и отговорност за това явление. Като отбелязва, че миситите „се намират под защита и покровителството на адвокатите“, Хр. Минков настоява за наказването на такива адвокати. Илия Бобчев го подкрепя с уговорката, че адвокатите сами могат

¹⁰ Юридически преглед, 1901, № 7, с. 387.

¹¹ Гочев, Я. История на Пловдивската адвокатура. В. Търново: Фабер, 2017, 118–119.

¹² Юридически преглед, 1903, № 2, 137–138.

да подобряват своето съсловие чрез „организация, самопознание и самосъд“. От тази гледна точка той предлага да се предвиди наказание за миситите и просбописците в Наказателния закон. Рашко Младенов определя проблема като морален и нарича представителите на тези две групи „фелдшерите в българската адвокатура“. Той вижда радикалното му решаване чрез унищожаването на този институт. Едновременно с това счита за уместно за в бъдеще право да упражняват адвокатската професия да имат само завършилите университетско образование.

В пълен дисонанс с предложенията и мненията на своите колеги Петър Бакалов и д-р Петър Брънеков се обявяват за одържавяване на адвокатурата и поддържат, че адвокатите трябва да станат държавни служители. Според д-р Брънеков тяхната свобода трябва да се гарантира чрез несменяемост. Той предлага още те да получават добавъчни възнаграждения, за да работят повече и по-добре. Капитан Начов отхвърля тази идея, без да влиза в подробности.¹³

През първото десетилетие на ХХ век законодателят предприема частични и непоследователни мерки за решаване на конкретни практически въпроси. Те не само не засягат основните проблеми на адвокатурата, но в известна степен дори ги засилват. Със Закона за допълнение на закона за адвокатите се въвежда изискването да се спира правото на упражняване на професията на адвокатите, които не са платили своя данък занятие, до заплащането му.¹⁴ Тази дисциплинираща мярка с основание е определена от Н. Ников за унижителна, за „крайно жестока и просто срамна“ за адвокатското съсловие¹⁵, доколкото такава не е предвидена за никоя друга свободна професия. Още по-странно е, че тя остава в сила повече от 20 години и е отменена едва през 1925 година с втория Закон за адвокатите.

Без сериозни аргументи и в разрез с нуждите на самата адвокатура през 1904 г. стажът за придобиване на адвокатска пра-

¹³ Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи: Държан през м. юлий 1905 год. – С.: Печ. на бр. Патлови, 1906, 73–83.

¹⁴ Обн., ДВ, № 206 от 24 септември 1901 г.

¹⁵ Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи, с. 58.

воспособност е съкратен от две години на 6 месеца в съдилищата и на една година в канторите на адвокатите юристи.¹⁶ При големия брой адвокати практики и помощник-адвокати, при слабата или никаква практическа подготовка на завършилите в чужбина юристи, които не познават българското законодателство и съдебна практика, това решение не способства за подобряване на нивото на адвокатската защита във всички инстанции на съдебната система.¹⁷ То не е в интерес и на правораздаването предвид правото, което получават адвокатите и помощник-адвокатите до 1908 г. да заемат длъжностите мирови съдия, нотариус и съдебен пристав при липсата на кандидати с юридическо образование.¹⁸

Продължават усилията за активизиране на дейността на адвокатските съвети за търсене на пътища за извеждане на адвокатурата от застоя и апатията. На 2 януари 1905 г. се провежда VI общо обикновено събрание на Софийската адвокатска колегия. По това време в нея са записани 110 адвокати според списъка на Софийския адвокатски съвет, а според този на Софийския окръжен съд – 141. Общият брой на адвокатите в страната е 836.¹⁹ По време на събранието група млади адвокати разпространяват писмен позив до участниците в него, в който изразяват готовност и решимост за промяна, за нов подход към проблемите на адвокатурата и работата на адвокатския съвет.

Авторите на писмото стигат до извода, че бездействието на съществуващите адвокатски съвети се корени, от една страна, в липсата на широко обсъдена и утвърдена съсловна програма за защита на правата и интересите на адвокатите, валидна за всички съвети, а от друга – в оглавяването на последните от лица, които „не представляват достатъчна гаранция, че ще ратуват усърдно и енергично за осъществлението“ на такава програма.

В писмото открито се обвиняват избираните до момента чле-

¹⁶ Стенографски дневници на XIII ОНС, I РС. С.: ДП, 1904, 1665 и сл.; обн., ДВ, № 3 от 5 януари 1904 г.

¹⁷ Вж. Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи, с. 57.

¹⁸ Обн., ДВ, № 148 от 13 юли 1899 г.; № 3 от 5 януари 1904 г.; № 58 от 16 март 1907 г.

¹⁹ Обн., ДВ, № 158 от 26 юли 1905 г.

нове на съвета измежду най-известните адвокати – „видни политически дейци с предимство на заседнал и охолан живот“, че не чувстват еднакво с мнозинството „неминуемата нужда от подобрене несносните условия“ на живот и практикуване на професията от останалите им колеги. Призивът е да се избират в новия адвокатски съвет „енергични и способни колеги, които милеят за интересите на съсловието“. Това говори за едно сериозно противоречие и остър сблъсък между поколенията в адвокатурата, основаващи се не само на възрастта, но и на различния им социален и материален статус.

Позивът съдържа „главните точки на една бъдеща съсловна програма“, която да се проучи и обсъди на събрания от всички софийски адвокати. Тя включва следните цели: „I. Прокарване законодателни мероприятия от естество да повдигнат и подобрят нравствено и материално положението на адвокатите; II. Урегулирането (...) на отношенията между адвокати и магистрати (...) – въвеждане принципа на неприкосновената свобода на защитата; III. Създаване на една обширна адвокатска библиотека; IV. Вземане мерки против обезценяването на адвокатския труд (...); V. Вземане инициатива за свикване адвокатски конгрес; VI. Влизане в сношение за съвместна дейност на адвокатските съвети от другите български градове; VII. Устройване на адвокатски забавни и научни срещи за създаване дух на адвокатска солидарност“²⁰.

Програмата прави впечатление със своята конкретна насоченост. Авторите ѝ преследват едни по-широки и мащабни цели – координиране и обединяване на усилията на всички адвокатски съвети. Предложението за свикване на адвокатски конгрес, макар и неизяснено и неконкретизирано, свидетелства за осъзнаване на необходимостта от обединяване и единодействие на всички адвокати в рамките на една професионална организация. Като цяло позивът е доказателство за едно раздвижване в адвокатските среди, на опит за изява и заявяване на готовност за по-решителни действия от определени нейни представители и групи.

Идеята за създаване на адвокатски съюз се съдържа и в реферата на Н. Ников на тема „Няколко думи за адвокатурата в

²⁰ Юридически преглед, 1905, № 4, 262–264.

България (мерки за подобрието ѝ)“, изнесен пред Първия конгрес на българските юристи. Н. Ников предлага да се образуват навсякъде: 1) юридически дружества, които да съдействат за научното изследване на правото в България и за подобрене на законодателството, и 2) адвокатски съвети, които да работят за издигане на престижа на българската адвокатура, за да станат адвокатите „истински и достойни помощници на правосъдието“. Н. Ников възлага създаването на адвокатски съюз на адвокатските съвети и оставя на самия учредителен конгрес да определи неговите цели, като предлага съборът да избере комисия, която да състави нов Закон за адвокатурата, който да се внесе в Народното събрание за узаконяването му. Едновременно с това Н. Ников извежда редица основни задачи на адвокатските съвети, като: създаване на правни библиотеки, уреждане на каси за подпомагане на адвокати в случаи на болест и погребение, даване на безплатни юридически консултации на бедните и др.²¹ Прави впечатление опитът за най-общо разграничение на функциите на адвокатските съвети и на адвокатските дружества.

Марко Тотев оспорва възможността за създаване на нови адвокатски съвети с аргумента, че старите не работят. Той счита, че адвокатският съюз „съвсем не е потребен“ при наличието на юридическите дружества и събрания, в които „адвокатите и съдиите са съединени“. Антон Каблешков извежда като една от причините за неефективността на адвокатските съвети „партизанския дух или другарското начало“, поради които нарушенията на адвокатската етика остават ненаказани. Д-р Тодор Хинков поставя акцент върху адвокатските корпорации в отделните градове. В тях той вижда основния инициатор за създаване на адвокатския съюз и за активно участие в него.

Съборът избира петчленна комисия, която да обобщи различните предложения, насочени към подобряване на адвокатския състав. В нея влизат Александър Малинов, Тодор Тодоров, Манол Златанов, д-р Петър Джидров и Никола Ников.²²

²¹ Юридически преглед, 1905, № 7, 439–444; Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи..., с. 72.

²² Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи, 79–82, 307.

С обсъждането и решенията на Първия конгрес на правниците се поставя началото на дискусиата за дейността на адвокатските съвети и на идеята за създаване на съюз на адвокатите.

Докато адвокатите още се лутат в търсене на правилния път, на 15–16 август 1908 г. във Варна прошеносците се обединяват в своя професионална организация.²³

Търсенето на изход от кризата се затруднява поради мълчаливото или открито противодействие както на адвокатите практики, така и на адвокатите партизани. В идеята за колективна солидарност, самоорганизираност и самоконтрол те виждат заплаха за своето положение и лични интереси. От друга страна, колегите им, които желаят промяната и се борят за нея, макар и все още да са едно неорганизирано малцинство, са силни със своята кауза и техният глас става все по-могъщ и мобилизиращ. Тази група адвокати постепенно започва да играе водеща роля – отначало във формулирането и разпространяването на идеята за създаване на адвокатски съюз, а по-късно и в процеса на практическото ѝ осъществяване.

Сблъсъкът между привържениците на застоя и на промяната е сблъсък между различните виждания и разбирания за морала, авторитета и достойнството на адвоката, за обществения характер на адвокатската професия и пътищата и средствата за постигане на личния интерес и успех.

Негативно отражение върху дейността на адвокатските съвети и върху цялостния живот на адвокатските колегии оказва и активната политическа дейност на техните членове – особено в София и големите градове.

Продължава традицията адвокатите да бъдат политически активни и да оглавяват централните и местните ръководства на различните партии. Проф. д-р Стоян Данев (Прогресивно-либерална партия), д-р Васил Радославов (Либерална партия), д-р Никола Генадиев (Народнолиберална партия), Александър Малинов (Демократическа партия), д-р Александър Гиргинов и д-р Теодор Теодоров (Народна партия), Кръстю Пастухов (Социалдемократическа партия) и др.

²³ Прошеноският конгрес. – Юридически преглед, 1909, № 8, 544–545.

Освен че членуват в старите традиционни буржоазни партии, адвокатите навлизат и в социалистическите партии. През 1913 г. Георги Кирков пише писмо до Димитър Благоев да се изпратят адвокати да оглавят местните организации на Българската работническа социалдемократическа партия (тесни социалисти). В повече от 10 града местните организации са оглавени от адвокати: в Пловдив – В. Коларов, в Русе – Н. Киров и А. Атанасов, в Разлог – А. Стайков, в Горна Оряховица – П. Цвикиев, в Сливен – Й. Данчев, в Свищов – М. Василев, в Плевен – А. Халачев и Т. Луканов, във Видин – Т. Петров, в Ямбол – Г. Попов, в Лом – К. Пастърмаджиев и др.²⁴

Ширещата се политическа партизанщина е питателна среда за адвокатите партизани и за миситите. Това дава основание на делегата на Първия конгрес на правниците Парлапанов да предложи министрите да нямат право да адвокатстват до 3 години след излизането им от властта.²⁵ Показателен пример в това отношение е начинът, по който министърът на правосъдието Константин Панайодов (бивш адвокат в Русе) използва служебното си положение, за да запази и развие адвокатската си дейност. Само 12 дни след като става министър (23 октомври 1906 – 16 януари 1908 г.), той сключва писмен договор с адвокат Бончо Колев (бивш зам.-прокурор на Софийския окръжен съд) и му придава цялата си клиентела при условие доходът от старите и от новите дела да се дели наполовина между двамата. Анкетната парламентарна комисия, създадена от XIV Обикновено народно събрание, стига до извода, че „където и да се намира в България или в странство (...), г. министърът се интересува най-живо от резултата на делата (...), продължавал е да върши безспорно адвокатската си професия...“²⁶.

Обобщавайки практиката, Марко Тотев стига до извода, че „адвокатите партизани на управляващата партия вземат много де-

²⁴ **Бояджиев, И., Д. Комсиев.** Адвокати-антифашисти. С.: ДИ „Септември“, 1978.

²⁵ Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи..., с. 82.

²⁶ Вж. **Каблешков, Н.** Адвокатът, адвокатът-общественик и адвокатският морал. Беседа, държана в Салона на изкуствата и печата в Пловдив. Пловдив: Хр. Г. Данов, 1928, 21–23.

ла²⁷. Тази тенденция е твърде опасна, защото политизирането на адвокатурата и организираната намеса на различни органи на властта в нейната работа засягат пряко морала и обществения авторитет на съсловието.

Трайното вкореняване на миситлика в адвокатските среди принуждава новия състав на Софийския адвокатски съвет (с председател Петър Пешев) да приеме на 12 септември 1909 г. специално окръжно. В него са обрисувани различните форми на привличане на клиенти: пращането на писма до съдещите се лица, които имат дела във ВКС, с изрично упоменаване на хонорара; наемане на мисити в писалището или изпращането им в коридорите на съдилищата, по улици, ханища, хотели и гари; прибягване до услугите на разсилни, писари и помощник-секретари, както и на селските и градските партизани; създаване на бюра и клонове на партии с обяви за безплатна защита и др. Специално внимание се обръща на най-модерния миситлик – довеждане на клиенти от провинцията от органите на властта на известни адвокати. Практиката на търсене на клиенти е богата и впечатляваща с многообразието от форми и средства. Със своята находчивост и изобретателност адвокатите надминават обикновените занаятчии, еснафи и бакали. Това според окръжното е „двойно по-унищително за адвокатската професия и за личността на адвоката“. Софийският адвокатски съвет призовава адвокатите „да се отърсят от миситските услуги“ и ги предупреждава, че ще възбужда дисциплинарни дела срещу адвокатите, използващи мисити.

Наред с борбата срещу миситлика Софийският адвокатски съвет се обявява за „по-добри колегиални отношения“ между адвокатите и между тях и съдиите. Софийският адвокатски съвет обвързва издигането на авторитета на адвоката сред магистратите и обществото с придържането към адвокатската етика и вежливост и избира специална комисия в състав: председател адвокат Никола Ников, членове на съвета д-р Александър Радев, Георги Калинков и Иван Г. Попов, която изработва проект за изменение и допълнение на Закона за адвокатите. Законопроектът е изпратен за разпореждане в Министерството на правосъдието. Мотивът

²⁷ Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи, с. 79.

е, че действащият закон е „старомоден и се третира от всички като недостатъчен и нуждаещ се от реформи“. През същата година съставът на адвокатската колегия в столицата наброява 143 адвокати и 6 помощник-адвокати, а година по-късно в колегията вече членуват 158 адвокати, 7 помощник-адвокати и 21 кандидат-адвокати.²⁸

През второто десетилетие на ХХ век развитието на адвокатурата е белязано от военните условия и последиците от войните. Те оказват силно влияние и върху законодателството. В началото на 1910 г. със Закона за изменение и допълнение на някои членове от закона за устройството на съдилищата се изравнява продължителността на стажа в съдилищата и при адвокатите юристи на по една година и се въвежда задължителен практически изпит. Член 115 на закона изисква кандидатите за адвокатска длъжност да „имат юридическо образование“, да са „издържали държавен изпит“, да са били „кандидати за съдебна длъжност при някой окръжен съд една година или са практикували една година при някой адвокат юрист и са издържали предвидения в чл. 34 и последващите членове практически изпит“. Лицата се допускат до него след получаването на „добра атестация за поведението им в съда и във в обществото“ от адвокатския съвет, а там, където няма такъв – от окръжния съд. Тези два органа са натоварени и с издаването на удостоверение за прекаран едногодишен стаж от кандидата при някой адвокат юрист. Практическият изпит на кандидатите за адвокати е писмен (с продължителност 4 часа) и устен (не по-дълъг от половин час). Изпитът се провежда от тричленна комисия в състав: председателя на апелативния съд, прокурора при същия съд и един адвокат юрист, избран от общото събрание на адвокатския съвет, а където няма такъв – назначен от апелативния съд. Признатите с чл. 228, ал. 2 права на адвокат или адвокатски помощник се запазват, като срокът на придобиването им се увеличава до 5 май 1910 г. Със забележката към чл. 227 се слага край на спора, започнал при обсъждането на Закона за устройството на съдилищата от 30 ноември 1898 г., като се уточ-

²⁸ Отчет на Софийския адвокатски съвет за 1909–1910. С.: САД (Печ. „Гр. Гавазов“) 1910; Юридически преглед, 1909, № 8, 542–544.

нява, че „две години адвокатска практика, се считат за една съдийска“.

Измененията и допълненията на Закона за устройството на съдилищата от 1910 и 1911 г. слагат началото на нов етап в развитието на българското съдоустройство с възприемането на редица основни институти на европейския модел.²⁹ Те създават по-добри условия за правораздаването, за издигане на неговото качество и бързина, за стабилизиране и израстване на съдийския състав. Правосъдната система навлиза в новото десетилетие с по-големи възможности и перспективи за развитие. В сравнение с 1899 г. настъпват съществени количествени и качествени изменения в съдийския състав. През 1911 г. общият брой на съдиите, прокурорите и следователите достига 451, в това число 317 съдии (131 мирови, 139 окръжни, 33 апелативни, 14 касационни), 83 прокурори и 51 съдебни следователи. От тях дипломирани юристи са 426, или 94,46 %. Без юридическо образование са един окръжен съдия, 6-има съдебни следователи и 18 мирови съдии. Образователната и професионалната подготовка оказват положително влияние върху равнището на правораздаване. Намалява относителният дял на уважените жалби. Докато през 1887 г. ВКС намира за основателни 27 % от касационните жалби, през 1911 г. те са 20,5 %.³⁰

Добрите перспективи за развитие, които се откриват пред правосъдието и адвокатурата, остават нереализирани поради избухването на Балканската война и последвалите я Междусъюзническа война и Първа световна война.

Много от адвокатите са мобилизирани и участват в бойните действия (за съжаление, няма точни сведения за броя на загина-

²⁹ Вж. **Йочев, Е.** Съдоустройството в България. История, принципи, институти (1879–1944). 2. доп. и прераб. изд. С.: „Сноумод ДФ“, 2015, 181–203.

³⁰ Доклад до Негово Царско Височество Българския Княз Фердинанд I..., с. 341; Доклад до Негово Величество Фердинанд I Цар на Българите по случай 25 г. от възшествието му на Българския престол 1887–1912 от Министерския съвет. С.: Държ. печ., 1912. Приложение № 1–7; Нашето правосъдие преди двадесет години и сега. – Юридически преглед, 1907, № 7, 486–487; **Тимощанко, Хр.** Дейността на съдилищата в цифри. – Юридическа мисъл, 1919, № 1, с. 50.

лите и на ранените). Това се отразява негативно върху дейността на адвокатските съвети, повечето от които преустановяват работата.³¹ Сред тях е и Софийският адвокатски съвет – поради липса на кворум той не успява да проведе общо събрание (4 януари 1915 г.) и така „фактически и по право“ престава да съществува.³² На практика съсловната дейност е намалена до минимум.

По същото време, когато Софийският адвокатски съвет губи авторитет и влияние, сред софийските адвокати се заражда идеята за създаване на адвокатско дружество. То е учредено на 2 ноември 1914 година. Приет е устав на организацията, върху оригинала на който стоят подписите на единадесетимата учредители: Кирко Кирков, Петър Бояджиев, Йосиф Мошев, Сабитай Таджер, Владимир Мусаков, Атанас Лилов, Симеон Петков, Никола Кисьовски, Димитър Паунков, Найденов Николов и Любен Данаилов. За председател на първия управителен съвет е избран Н. Кисьовски. Определен е и редакционният състав на периодичния лист – печатен орган на дружеството. Членовете на дружеството се одобряват индивидуално в съответствие с изискванията, предвидени в устава. Има и случаи на отказан прием в организацията. Сред членовете на дружеството личат имената на д-р Йосиф Фаденхехт, Григор Чешмеджиев, д-р Петър Зъбов, Иван Руневски и други активни радетели и основатели на бъдещия адвокатски съюз.³³

Включването на България в Първата световна война не позволява на дружеството да развие своята дейност в изпълнение на уставните цели. Въпреки желанието и подготовката то не успява да започне издаването на дружествения печатен орган. След войната членовете на дружеството изиграват решаваща роля за възстановяването на Софийския адвокатски съвет. С цел да отговори на материалните трудности на адвокатите управителният съвет на дружеството започва работа по създаването на адвокат-

³¹ Вж. **Дряновски, Б.** История на Старозагорската адвокатура 1879–2009. 130 г. адвокатура в Стара Загора и региона. Стара Загора: Джемис Стратус, 2009, 47–49; **Гочев, Я.** Цит. съч., 131–136.

³² В. „Право“, 1914, № 17, 277–278; № 32, 513–514; 1915, № 3, с. 46; 1920, № 1, с. 10.

³³ В. „Право“, 1915, № 1, с. 13; № 2, 28–30.

ско кооперативно сдружение. Съставен е проект на устав на сдружението. В хода на работата възниква идеята за учредяване на съюз на адвокатите. В името на нейното осъществяване дейността по адвокатското кооперативно сдружение е преустановена. Уставът става основа за изработването на устава на Съюза на българските адвокати и на бъдещия Закон за адвокатите. С право проф. д-р Й. Фаденхехт счита дружеството за предтеча на адвокатския съюз.³⁴

Създаването на Софийското адвокатско дружество и изкристализирането на идеята за съюз на адвокатите са естествен и обективен резултат от настъпилите образователни и качествени промени в състава на адвокатурата, от новото отношение към адвокатската професия и преоценката на нейното място и роля в правораздаването и в обществото. Те са продиктувани от бързото нарастване на броя на адвокатите, от сериозните професионални и материални проблеми на адвокатите и бездействието в това отношение на Софийския адвокатски съвет.³⁵

Постепенно в първите години на XX век адвокатурата възприема и осъзнава идеята за обединение, за създаване на един мощен професионален съюз, който да работи в полза на правосъдното дело и на адвокатското съсловие в страната.

³⁴ Адвокатски преглед, № 1 от 1 септември 1940 г., с. 2.

³⁵ В. „Право“, 1914, № 9, с. 141.